

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ไทยทรงดำคือ ลาวทรงดำหรือลาวโซ่ง เป็นกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่งที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ตั้งแต่บริเวณมณฑลทวายถึงยูนนาน ตั้งเกี่ย กลุ่มแม่น้ำดำและแม่น้ำแดง จนถึงแคว้นสิบสองจุไทย ในประเทศเวียดนามตอนเหนือ อพยพเข้ามาในประเทศไทย สมัยกรุงธนบุรี พ.ศ. 2322 สาเหตุของการอพยพเกิดจากศึกสงคราม ต้นแผ่นดินของพระบาทสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ให้สมเด็จพระเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก ยกกองทัพขึ้นไปตีเมืองม่วย เมืองทัน (ญวนเรียกว่า เมืองซื่อหัง) ซึ่งเป็นเมืองของผู้ไทยทรงดำ ตั้งอยู่ริมเขตแดนเมืองญวนเหนือ แล้วกวาดต้อนครอบครัวลาวเวียงจันทน์และไทยทรงดำลงมายังประเทศไทย ให้ลาวเวียงจันทน์ตั้งบ้านเรือนอยู่เมืองสระบุรี ราชบุรีและจันทบุรี ส่วนไทยทรงดำให้ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่เมืองเพชรบุรีสันนิษฐานว่าอยู่ที่หนองปรัง อำเภอยะย้อย จังหวัดเพชรบุรี นอกนั้นมีอาศัยอยู่ที่ ราชบุรี สุพรรณบุรี นครปฐม กาญจนบุรี กำแพงเพชร พิษณุโลก สุโขทัย พิจิตร ชุมพร และเลย เป็นต้น

ปัจจุบันการเปลี่ยนแปลง ในด้านสังคมเศรษฐกิจความเป็นอยู่ทำให้ไทยทรงดำหรือลาวโซ่งมีความเป็นอยู่ มีบ้านเรือนลักษณะกลมกลืนไปกับยุคสังคมปัจจุบัน แต่ก็ยังมีการรักษาวัฒนธรรมประเพณีที่มีอยู่เดิมอย่างเคร่งครัด เช่นองค์การบริหารส่วนจังหวัดพิษณุโลก จัดงานประเพณีไทยทรงดำ เป็นการสืบสานและอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี ของชาวไทยทรงดำของ 6 จังหวัด ประกอบด้วยจังหวัดพิษณุโลก นครสวรรค์ พิจิตร สุโขทัย ชัยนาท และจังหวัดกำแพงเพชร มีการฟ้อนรำ ภาษาพูด การปาดตุงการเสนเรื่อน (ไหว้ผี) โดยเฉพาะการแต่งกายเป็นวัฒนธรรมของชาวไทยทรงดำ อย่างชัดเจน จะเห็นได้จากการใช้ผ้าทอ ล้วนแสดงถึงวัฒนธรรม ประเพณีคติความเชื่อต่าง ๆ ในการดำรงชีวิตประจำวัน สำหรับไทยทรงดำที่บ้านวังน้ำ ตำบลวังยาง อำเภอลองขลุง จังหวัดกำแพงเพชร เป็นกลุ่มไทยทรงดำที่ย้ายมาจากจังหวัดเพชรบุรี ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ่งหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่าเป็นชาวไทยทรงดำ ก็คือการแต่งกายด้วยเสื้อสีดำ หรือสีคราม ซึ่งสอดคล้องกับ ญัฐพล ขอฐานานุกิตต์ กล่าวว่า ลักษณะที่โดดเด่นของชาวไทยทรงดำ คือ การแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีดำทั้งชายและหญิงโดยเฉพาะผู้หญิงจะนุ่งผ้าซิ่น ที่เรียกว่าซิ่นแดงโม มีลักษณะการทอจากฝ้ายย้อมครามสอด้วยไหมสีแดง ที่ตัวซิ่นมีลายเส้นสีขาว การนุ่งผ้าซิ่นลายแดงโม

จะใส่กับเสื้อก้อม ส่อนเสื้อฮีจะใส่เมื่อมีพิธีการ ฝ่ายชายจะมีกางเกงสีดำขลับ เรียกว่ากางเกงส้วงฮีใส่กับเสื้อก้อมและเสื้อฮีทำใส่กันเอง ในส่วนของการสื่อความหมายจะใช้สีในการทอผ้าและประดับตกแต่งของชาวไทยทรงดำ ซึ่งแต่ละสีมีความหมายแตกต่างกัน โดยเฉพาะสีครามเข้มหรือสีดำซึ่งเป็นสีหลักของผืนผ้า โดยสื่อความหมายความรู้สึกถึงการเก็บกดที่ต้องพลัดพรากจากบ้านเกิดเมืองนอนมาเป็นชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย เมื่อผนวกกับแนวคิดการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ผ้าทอไทยทรงดำ

การออกแบบเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์จากผ้าทอไทยทรงดำนั้น ควรคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก ส่วนลวดลายจะช่วยทำให้กลุ่มลูกค้าเกิดความพึงพอใจหรือถูกใจ อาทิ การมีลวดลายสีสันทึบที่สะดุดตาน่าสนใจ ทำให้ผลิตภัณฑ์มีมูลค่า ดูดี มีระดับ มากกว่าราคาที่ตั้งไว้ เป็นสัญลักษณ์แสดงถึงภูมิฐานสามารถใช้งานได้ตามที่กำหนดไว้ และคงเอกลักษณ์และการสื่อความหมายของลวดลายและสีสันท่าง ๆ ตามความเชื่อของชาวไทยทรงดำ แต่เนื่องจากลายผ้าไทยทรงดำมีลายไม่มาก และมีการใช้สีสันทที่จำกัด การออกแบบผลิตภัณฑ์จากผ้าทอไทยทรงดำจึงต้องมีความระมัดระวังเป็นพิเศษ โดยเฉพาะในเรื่องของการคงเอกลักษณ์ของชาวไทยทรงดำและความแตกต่างของวัฒนธรรมความเชื่อของแต่ละพื้นที่

ผลิตภัณฑ์ของชาวไทยทรงดำที่ บ้านวังน้ำ ตำบลวังยาง อำเภอคลองขลุง จังหวัดกำแพงเพชร ส่วนใหญ่จะเป็นเสื้อผ้า ข้าวของเครื่องใช้เสื่อผืน ฝืนนอน หมอนท้าว เสื่อนั่ง หยั่นหรือมุ้งผ้าหลา ผ้าอ้อมเด็ก สายคาดเอว มูหรือหมวกเด็ก ผ้าขันลาวหรือผ้าเช็ดหน้า และถุงย่าม ผลิตภัณฑ์ใหม่ที่เพิ่มมาเช่น กระเป๋าใส่ของ หมอนอิง ผ้าแขวนผนัง ถุงใส่มือถือ ผ้าทอขายเป็นเมตร และพัด เป็นต้น ซึ่งผลิตภัณฑ์เหล่านี้กลุ่มผู้ซื้อมักเป็นกลุ่มชาวไทยทรงดำด้วยกัน ส่วนกลุ่มนักท่องเที่ยวจะซื้อเป็นของที่ระลึกบ้างแต่เป็นเพียงส่วนน้อย เนื่องจากการใช้สีและลวดลาย การปักและปะผ้าสีจะเป็นแบบซ้ำเดิม ไม่เกิดความแตกต่างแต่อย่างใด

ซึ่งต่อมาการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ทำให้วิถีชีวิตแต่ดั้งเดิม คือ การย้อมผ้า ทอผ้าใส่เองในกลุ่มชาวไทยทรงดำ ก็มีการทำผลิตภัณฑ์ออกจำหน่ายให้กับผู้ที่สนใจ แต่ไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควร เนื่องจากสีที่มีไม่มาก ประกอบกับแนวทางการส่งเสริมของรัฐบาลที่ต้องการส่งเสริมศักยภาพการผลิตของชุมชนให้พึ่งพาตนเองได้มากขึ้น ทำให้เกิดการฟื้นฟูของภูมิปัญญาท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบของการพัฒนาสินค้า ออกแบบผลิตภัณฑ์ การให้สีที่ตรงกับความต้องการของผู้บริโภคมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม ก็พบปัญหาหลายประการ คือ ปัญหามาตรฐานการผลิตการออกแบบ การพัฒนา รูปแบบ การบริหารจัดการและปัญหาทางการตลาด รวมถึงผู้ผลิตส่วนใหญ่ไม่ให้ความสนใจในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้ผลิตภัณฑ์ การผลิตผ้าทอพื้นเมืองยังคงผลิตสินค้าในรูปแบบเดิม ๆ จากความจำเป็นอย่างยิ่ง ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาการเพิ่มมูลค่าผ้าไทยทรงดำโดยสื้อมีธรรมชาติจากเมล็ดคำแสดนำมาใช้กับผลิตภัณฑ์ของไทยทรงดำเพื่อเป็นอีกทางเลือกหนึ่งในการสร้างสรรค์ผลงาน โดยวิธีการเผยแพร่องค์ความรู้ การย้อมเส้นไหมด้วยสีย้อมธรรมชาติจากเมล็ดคำแสดและนำเส้นไหมมาทอและออกแบบเป็นผลิตภัณฑ์ เพื่อสร้างมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์เป็นที่ต้องการของผู้บริโภคและสร้างรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชนอีกทางหนึ่ง ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งให้ชุมชน คิดเอง ทำเอง พึ่งตนเองได้ การสร้างความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวไทยทรงดำให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มุ่งไปสู่ประเทศมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืนเป็นประเทศพัฒนาแล้วด้วยการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์สิ่งทอที่ย้อมสีธรรมชาติจากเมล็ดคำแสดของไทยทรงดำ
2. เพื่อประยุกต์ใช้ในการออกแบบผลิตภัณฑ์สิ่งทอ
3. เพื่อถ่ายทอดความรู้ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์สิ่งทอที่ย้อมสีธรรมชาติจากเมล็ดคำแสดของไทย

ทรงดำ

สมมติฐานของการวิจัย

ผ้าไทยทรงดำที่พัฒนาขึ้นด้วยสีย้อมธรรมชาติจากเมล็ดคำแสดภายใต้เกณฑ์มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์สิ่งทอโดยสีย้อมธรรมชาติจากเมล็ดคำแสด
2. ผลิตภัณฑ์สิ่งทอมีแบบต่าง ๆ อย่างหลากหลาย
3. ชาวไทยทรงดำมีองค์ความรู้ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าที่ย้อมสีธรรมชาติจากเมล็ดคำแสด

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านการศึกษาข้อมูล

การศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ของผ้าไทยทรงดำที่ผ่านกระบวนการย้อมสีธรรมชาติจากเมล็ดคำแสด โดยนำมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าที่ย้อมสีธรรมชาติจากเมล็ดคำแสดของไทยทรงดำ และถ่ายทอดความรู้ที่ได้จากงานวิจัยให้กับชุมชน ทั้งนี้ได้ทำการศึกษาข้อมูลจากการลงไปสัมภาษณ์การดำรงชีวิตและผลิตสินค้าของกลุ่มไทยทรงดำบ้านวังน้ำ ตำบลวังยาง อำเภอคลองขลุง จังหวัดกำแพงเพชร และศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1.1 เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างของกลุ่มไทยทรงดำบ้านวังน้ำ ตำบลวังยาง อำเภอคลองขลุง จังหวัดกำแพงเพชร จำนวน 10 คน

1.1.2 กลุ่มผู้บริโภคร (ประชากร) โดยวิธีการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (propositive Sampling) จำนวน 100 คน ขึ้นไป โดยเก็บข้อมูลด้านเพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ เป็นต้น เพื่อขอแนวคิดและแนวทางในการออกแบบ ทั้งนี้นำไปประยุกต์ใช้ในการออกแบบผลิตภัณฑ์สิ่งทอที่ย้อมสีธรรมชาติจากเมล็ดคำแสด

1.1.3 สืบค้นจากเอกสารตำรางานวิจัย และสืบค้นทางอินเทอร์เน็ต เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการออกแบบผลิตภัณฑ์สิ่งทอที่ย้อมสีธรรมชาติจากเมล็ดคำแสด

1.2 วิธีการเก็บข้อมูล

ใช้แบบข้อคำถามสัมภาษณ์เชิงลึก โดยมีผู้ช่วยวิจัยในการถ่ายภาพและบันทึกเสียง

2. ด้านการประยุกต์ใช้ในการออกแบบ

การประยุกต์ใช้ในการออกแบบผลิตภัณฑ์สิ่งทอที่ย้อมสีธรรมชาติจากเมล็ดคำแสดโดยการนำผลข้อมูลจากการสัมภาษณ์ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง (กลุ่มตัวอย่างของกลุ่มไทยทรงดำ และกลุ่มประชากรผู้บริโภคร) สรุปผลความต้องการของกลุ่มประชากรผู้บริโภคร จำนวน 100 คน และกลุ่มตัวอย่างของกลุ่มไทยทรงดำ (เฉพาะสมาชิกกลุ่ม 10 คน) ประยุกต์ให้สอดคล้องกับมาตรฐานของชุมชน ในเรื่องของการคงเอกลักษณ์ของชาวไทยทรงดำและความแตกต่างของวัฒนธรรมความเชื่อของแต่ละพื้นที่

2.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผลการจากการสัมภาษณ์กลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เพื่อให้ได้แบบผลิตภัณฑ์ และผ่านการพิจารณาข้อมูลด้านการออกแบบ จากผู้เชี่ยวชาญการออกแบบ และผู้เชี่ยวชาญของไทยทรงดำ

2.2 วิธีการเก็บข้อมูล

สรุปผลจากการสัมภาษณ์กลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่างประกอบการพิจารณาข้อมูลด้านการออกแบบ ที่มีการตั้งประเด็นคำถามที่ผ่านที่ปรึกษารับรองก่อนนำไปใช้ ในการออกแบบผลิตภัณฑ์เพื่อให้ได้แนวทางการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ และให้สอดคล้องแบบที่เหมาะสมและสะท้อนถึงวัฒนธรรมไทยทรงดำ

3. การถ่ายทอดองค์ความรู้

ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าที่ย้อมสีธรรมชาติจากเมล็ดคำแสดของไทยทรงดำ

- จัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์สิ่งทอ จำนวน 10 คน และเก็บข้อมูลโดยแบบสอบถาม ก่อนและหลังฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ และจัดเวทีในสรุปบทเรียน เพื่อแลกเปลี่ยนการเรียนรู้จากการอบรมเพื่อหาแนวทางพัฒนาต่อยอดต่อไป

ขอบเขตระยะเวลา

ตั้งแต่ เดือนตุลาคม 2562 ถึงเดือนกันยายน พ.ศ. 2563

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

1. ตัวแปรต้น คือ รูปแบบของผลิตภัณฑ์
2. ตัวแปรตาม คือ ความคิดเห็นจากกลุ่มผู้สนใจที่มีต่อรูปแบบของผลิตภัณฑ์

ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร คือ กลุ่มผู้สนใจผลิตภัณฑ์ต้นแบบจากผ้าทอ ชาวไทยทรงดำ
2. กลุ่มตัวอย่าง คือ ชุมชนชาวไทยทรงดำ บ้านวังน้ำ ตำบลวังยาง อำเภอคลองขลุง จังหวัด

กำแพงเพชร

กรอบแนวคิด

กรอบแนวคิดที่ใช้ในพัฒนาผลิตภัณฑ์ตามกรอบแนวคิดดังนี้

1. ศึกษาประวัติความเป็นมาและลักษณะของชาวไทยทรงดำ
2. พัฒนาและถ่ายทอดความรู้รูปแบบของผลิตภัณฑ์สิ่งทอที่ย้อมสีธรรมชาติจากเมล็ดคำแสดมา

ออกแบบเป็นผลิตภัณฑ์ให้ตรงกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย

นิยามศัพท์เฉพาะ

กลุ่มไทยทรงดำ หมายถึง สมาชิกกลุ่มบ้านวังน้ำ ตำบลวังยาง อำเภอคลองขลุง จังหวัด

กำแพงเพชร

กลุ่มผู้บริโภค หมายถึง กลุ่มเป้าหมายที่ต้องการศึกษาถึงความต้องการสินค้า ที่มีอายุตั้งแต่ 20-60 ปี

ผลิตภัณฑ์ หมายถึง สิ่งของ สินค้า และผลิตภัณฑ์ของที่ได้จากการผลิตและการออกแบบ โดยผ่านกระบวนการย้อมสีธรรมชาติจากเมล็ดคำแสด ด้วยการทอหรือปักผ้าด้วยมือหรือปะผ้าจากกลุ่มไทยทรงดำ บ้านวังน้ำ ตำบลวังยาง อำเภอคลองขลุง จังหวัดกำแพงเพชร

มูลค่าเพิ่ม หมายถึง ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นหนึ่งในมูลค่าเพิ่มของสินค้าในอุตสาหกรรมวัฒนธรรมที่ถูกนำมาใช้เพื่อส่งเสริมบริโภคนิยม, **Thai definition** : มูลค่าที่เกิดจากความสามารถของพนักงานและผู้บริหารทุกคน ภายในองค์กรในการผลิต หรือแปรรูปวัตถุดิบที่ซื้อมาจากภายนอกให้เป็น สินค้าหรือบริการที่ผู้บริโภคต้องการ

การออกแบบสิ่งทอ หมายถึง การออกแบบเครื่องแต่งกายและเครื่องใช้ประเภทผ้าผ่านแนวคิดและจินตนาการของผู้ออกแบบ ด้วยการนำองค์ประกอบทางศิลปะมาช่วยในการออกแบบให้สวยงาม เช่น สัดส่วน รูปร่าง รูปทรง และลวดลาย เป็นต้น และต้องให้เหมาะสมกับผู้สวมใส่หรือผู้ใช้งาน เช่น วัย เพศ บุคลิกภาพ และอาชีพ เป็นต้น